SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖ

7.2.2023 VN/6884/2021

HE 301/2022 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteristä sekä siihen liittyviksi laeiksi

# Asiantuntijalausunto perustuslakivaliokunnalle

Perustuslakivaliokunta on pyytänyt sosiaali- ja terveysministeriöltä asiantuntijalausuntoa hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteristä sekä siihen liittyviksi laeiksi.

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteristä. Lain tarkoittaman rekisterin piiriin tulisivat ne henkilöt, jotka tällä hetkellä kuuluvat tuomareiden sidonnaisuus- ja sivutoimirekisterin piiriin sekä uusina henkilöryhminä sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakunnan, tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakunnan, työeläkeasioiden muutoksenhakulautakunnan sekä liikenne- ja potilasvahinkolautakunnan jäsenet. Samalla kumottaisiin laki tuomareiden sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteristä. Lisäksi mainittuja lautakuntia koskevien lakien sidonnaisuusilmoituksia koskevia säännöksiä tarkennettaisiin ja yhdenmukaistettaisiin.

Lainvalmistelu käynnistettiin apulaisoikeuskansleri Mikko Puumalaisen kantelusta antaman päätöksen (OKV/719/1/2019) johdosta. Apulaisoikeuskansleri katsoi, että sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla toimivien muutoksenhakulautakuntien jäsenten sidonnaisuusilmoituksien osalta noudatettava käytäntö ei perustu lakiin eikä ole selkeä. Se ei myöskään palvele lainkäytön avoimuutta tai kansalaisten mahdollisuutta valvoa julkisen vallan käyttöä. Parhaiten sidonnaisuusilmoituksien tavoitteet toteutuvat apulaisoikeuskanslerin mukaan silloin, kun kansalainen voi itse vaivattomasti tarkistaa ilmoitetut julkiset tiedot. Näin on nykyisen tuomareiden sidonnaisuus- ja sivutoimirekisterin osalta, joka on internetissä yleisön käytettävissä.

Esityksen tavoitteena on lisätä yllä mainittujen lautakuntien päätöksenteon avoimuutta ja läpinäkyvyyttä. Tämä vahvistaisi yleisön mahdollisuutta valvoa lautakuntien ratkaisutoimintaa ja olisi omiaan vahvistamaan kansalaisten luottamusta lautakuntiin.

Tuomioistuinlaitoksen palveluksessa olevien rekisteröityjen osalta ehdotettava sääntely vastaisi olennaisilta osin nykyistä. Lautakuntien jäsenten osalta se tarkoittaisi heidän saattamistaan vastaavan rekisteröinnin piiriin kuin tuomioistuinlaitoksen ilmoitusvelvollisilla. Rekisteröinnin vaikutus rekisteröitävän yksityisyyden suojaan vastaisi tuomareiden nykyisen rekisteröinnin vaikutusta.

Tuomioistuinlaitoksen palveluksessa olevien rekisteröityjen osalta muutosta nykytilaan merkitsisi vain se, että uutta sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteriä koskevan lain 4 §:n 2 momentissa säädettäisiin eräitä yksilöityjä tietoja koskevista erityisistä luovutusrajoituksista: esimerkiksi tietoa rekisteröidyn luottamus- tai hallintotehtävästä asunto-osakeyhtiössä ei voitaisi luovuttaa rekisteristä yleisölle. Näiden uusien luovutusrajoituksien tarkoituksena olisi suojata rekisteröidyn yksityisyyttä ja niitä sovellettaisiin kaikkiin rekisteröityihin. Lisäksi tehtäisiin eräitä täsmennyksiä voimassa olevan lain sääntelyyn nähden: salassa pidettävien tietojen luovuttamista koskevien säännösten muotoilussa otettaisiin huomioon vastaavien säännösten tavanomainen kirjoittamistapa sekä perustuslakivaliokunnan käytäntö, ja tietojen rekisteristä poistamisesta säädettäisiin aiempaa täsmällisemmin. Mainitut täsmennykset eivät olennaisesti muuttaisi vallitsevaa oikeustilaa.


| Postiosoite<br>Postadress<br>Postal Address | Käyntiosoite<br>Besöksadress<br>Office | Puhelin<br>Telefon<br>Telephone | Faksi<br>Fax<br>Fax | s-posti, internet<br>e-post, internet<br>e-mail, internet |
|---|---|---|---|---|
| Sosiaali- ja terveysministeriö | | | | |
| PL 33<br>00023 Valtioneuvosto | Meritullinkatu 8<br>Helsinki | 0295 16001<br>+358 295 16001 | 02951 63415<br>+358 2951 63415 | kirjaamo.stm@gov.fi<br>stm.fi |

Yllä mainittujen lautakuntien jäsenten sidonnaisuuksistaan ilmoittamat tiedot rekisteröitäisiin esityksen mukaan vastaavasti kuin tuomioistuinten sivutoimisten asiantuntijajäsenten. Rekisteriä koskevan lain 4 §:ssä määriteltäisiin ne tahot, joilla olisi oikeus saada lautakuntien jäseniä koskevia salassa pidettäviä tietoja. Lautakuntien jäsenet ilmoittaisivat sidonnaisuutensa sosiaali- ja terveysministeriölle, joka veisi tiedot rekisteriin. Se, että rekisteriin olisi pääsy internetissä, parantaisi julkisten tietojen saatavuutta nykytilaan verrattuna. Tietojen saamisen oikeudelliset perusteet eivät yleisön kannalta kuitenkaan muuttuisi kuin lain 4 §:n 2 momenttiin ehdotettavien erityisten luovutusrajoituksien osalta. Tietojen salassapito voisi nykyiseen tapaan perustua erityis- tai yleislakien säännöksiin.

Esityksessä kiinnitetään runsaasti huomiota tietosuojaa koskeviin perusteluihin erityisesti siitä syystä, että EU:n yleinen tietosuoja-asetus (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2016/679, annettu 27 päivänä huhtikuuta 2016, luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta) on annettu tuomareiden nykyisestä rekisteristä säätämisen jälkeen. Esityksessä tuodaan perustellen esiin henkilötietojen käsittelyn EU-oikeudelliset perusteet sekä tehdään tarpeellisilta osin selkoa kansallisen sääntelyn liikkumavarasta. Koska kyseessä olisi kansalliseen lainsäädäntöön perustuva rekisteri, kansallisin säännöksin määriteltäisiin ehdotettavan rekisterin toiminnan välttämättömät perusteet: rekisterinpitäjä, rekisterin tarkoitus, ilmoitusvelvolliset, rekisteröitävät tiedot ja rekisteristä luovutettavat tiedot. Lisäksi täsmennettäisiin tietojen rekisteristä poistamisesta. EU:n yleinen tietosuoja-asetus ei edellytä tätä täsmennystä, mutta sallii sen.

Ehdotettu rekisteröinti rajoittaisi rekisteröitävien yksityiselämän suojaa. Rekisteröitävät tiedot vastaisivat tuomareiden nykyiseen rekisteriin sisältyviä tietoja. Näiden ei aiemmin ole katsottu olevan arkaluonteisia. EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja koskevan 9 artiklan kirjoittamistavan perusteella kynnys katsoa tieto erityistä suojaa vaativaksi on matalampi kuin se arkaluonteisten tietojen osalta on kansallisesti ollut. Tätä tulkintaa tukee Euroopan unionin tuomioistuimen hiljattain antama ratkaisu (C-184/20, OT v Vyriausioji tarnybinės etikos komisija). Näin ollen esityksessä katsotaan, että erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen satunnaista esiintymistä rekisterissä ei voida sulkea pois. Näin on muun muassa siitä syystä, että sidonnaisuuksina ilmoitettavat luottamus-, hallinto- ja muut tehtävät voivat sijoittua eri elämänalueille. Kyse olisi tällöin lähinnä tiedoista, jotka mahdollistavat välillisiä päätelmiä rekisteröidyn tarkoitetuista olosuhteista. Samalla on realistista olettaa, että näitä tietoja olisi rekisterissä erittäin vähän. Rekisteri ei siten tosiasialliselta luonteeltaan — eikä myöskään riskiensä osalta — olisi verrattavissa tietokantoihin, jotka sisältävät nimenomaan erityistä suojaa vaativia tietoja, esimerkiksi potilastietoja.

Yleisö saisi rekisteristä ne tiedot, jotka viranomaisella myös julkisuuslain nojalla olisi velvollisuus pyynnöstä luovuttaa. Sikäli kuin rekisteriin satunnaisesti sisältyisi erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja, ne luovutettaisiin yleisölle ainoastaan, jos ne eivät olisi julkisuuslain tai muun lain nojalla salassa pidettäviä eikä niihin rekisteriä koskevassa laissa kohdistuisi luovutusrajoitusta. Julkisuuslain mukaan julkisia ovat esimerkiksi tiedot henkilön toimimisesta poliittisessa tai muussa luottamustehtävässä. Näissä tilanteissa lainsäätäjä olisi asettanut perustuslain mukaisen julkisuusperiaatteen etusijalle. Rekisteristä voisi yleisen tietoverkon kautta hakea tietoja vain yksittäisinä hakuina käyttäen hakuperusteena henkilön nimeä, mikä vastaisi nykyistä sääntelyä.

Rekisteriin vietäisiin sääntelyssä tarkoitetut tiedot rekisteröidyn sidonnaisuuksista ja sivutoimista sekä eräät rekisteröidyn yksilöivät perustiedot. Nämä tiedot olisivat välttämättömiä rekisterin tarkoituksen toteuttamiseksi. Sidonnaisuuksien ja sivutoimien määrittely nojautuisi valtion virkamieslain 8 a §:n 1 momentin tyhjentävään sääntelyyn. Oikeus saada rekisteristä tietoja salassapitosäännösten estämättä olisi rekisteröitävien nimittämiseen osallistuvilla määritellyillä viranomaisilla sekä lisäksi tuomioistuimen palveluksessa olevien osalta tuomioistuimen päällikkötuomarilla ja lautakuntien jäsenten osalta lautakunnalla, jossa jäsen toimii. Näillä tahoilla on perusteltu tarve saada myös salassa pidettävät tiedot muualla säädettyjen tehtäviensä hoitamiseksi.

Rekisteröinnistä johtuvien yksityiselämän suojan rajoituksien katsotaan olevan perusoikeusjärjestelmän kokonaisuuden kannalta hyväksyttäviä ja oikeasuhteisia, ottaen huomioon rekisteröinnin perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä tavoite sekä rajoituksien määritelty ala. Rajoituksien ei voida katsoa kohdistuvan yksityiselämän suojan ytimeen.

Esitys on valmisteltu sosiaali- ja terveysministeriössä virkatyönä. Valmistelun aikana sosiaali- ja terveysministeriö on ollut yhteydessä oikeusministeriöön, opetus- ja kulttuuriministeriöön sekä oikeusrekisterikeskukseen ja kuullut yllä mainittuja lautakuntia.

Esityksellä ei ole merkittäviä taloudellisia vaikutuksia.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2024.

Neuvotteleva virkamies Eva Aalto